

DOI 10.18524/2304-1587.2019.2(35).185909

УДК 340.5(4/9)::[34.047:[343.85:343.6]]

Я. С. Бенедик

кандидат юридичних наук

Інститут управління і права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кафедра публічного права

вул. М. Брайчевського (Металістів), 17, Київ, 03057, Україна

Я. Т. Желдак, М. Є. Попович

студенти

міжнародно-правовий факультет

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

вул. Динамівська, 4, Харків, 61023, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ МЕХАНІЗМУ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПISУ ЯК ЗАСОБУ ЗАХИСТУ ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті досліджується еволюція механізму обмежувального припису для захисту жертв домашнього насильства. Авторами проаналізовано застосування механізму у США, Австралії, ПАР, Швеції, Великій Британії, Малайзії та Японії; проведено аналіз перспектив застосування обмежувальних приписів в Україні з урахуванням законодавчих новацій, а також досліджено роль механізму обмежувальних приписів у виконанні державами міжнародних зобов'язань щодо захисту жертв домашнього насильства.

Ключові слова: домашнє насильство, обмежувальний припис, тимчасовий обмежувальний припис.

Постановка проблеми. Україна протягом багатьох років намагається ефективно вирішити проблему домашнього насильства, яка в нашій країні стоїть дуже гостро. Гострота проблеми підтверджується останніми дослідженнями Організації з безпеки і співробітництва у Європі, згідно з якими в Україні не менше 7,6% опитаних жінок зазнавали насильства від поточного партнера. Тобто за цим показником Україна посідає друге місце серед країн, у яких проводилось дослідження [1]. У тому ж дослідженні можна побачити, що 53% опитаних в Україні жінок зазнавали такої форми насильства від партнера, як контролююча поведінка (*controlling behaviour*). Очевидно, що наведені показники є неповними, адже багато жертв не зізнаються у тому, що їх кривдять вдома. Замовчування проблеми відбувається у тому числі через відсутність ефективних засобів захисту та низьку освіченість про те, що є насильством. Рада Європи визнає домашнє насильство найбільш розповсюдженим порушенням прав жінок у Європі [2].

Враховуючи новели законодавства, що впроваджуються в Україні, доцільним видається проаналізувати такий засіб захисту та превенції, як обмежувальний припис, що вже доволі давно функціонує у зарубіжних країнах, переважно англо-американської правової сім'ї. Відповідний механізм передбачено і Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З упровадженням законодавчих новел у сфері запобігання та протидії домашньому насильству пов'язано проведення багатьох досліджень з відповідної проблематики, однак в цілому тема насильства в сім'ї продовжує бути недостатньо розкритою в українській юридичній науковій літературі.

Дослідженню проблематики домашнього насильства присвячено спеціальний випуск Вісника Національної академії прокуратури України № 4/2'2018. Так, тема обмежувального припису в українському законодавстві комплексно розкривається в науковій статті Ю. А. Турлової [4]. Також значна увага вітчизняних дослідників приділяється стандартам Ради Європи, імплементації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами до національного законодавства. Зокрема, вказаній проблематиці присвячено роботи М. І. Хавронюка, О. О. Дудорова, Т. О. Павлової, Н. В. Нестор, А. А. Вознюка, О. В. Харитоновой та інших.

Більше уваги проблемі домашнього насильства та обмежувальному припису традиційно приділяється в західній юридичній доктрині. Активне дослідження тематики обмежувального припису розпочалося ще у 80-х роках ХХ століття. Велике значення цій проблемі надається дослідниками зі Швеції, Австралії, Сполучених Штатів Америки та інших. Питанням дослідження впровадження механізму обмежувального припису присвячено комплекс робіт, що публікуються у зарубіжному спеціалізованому науковому виданні «Journal of Crime and Justice» [5].

Мета статті. Основна мета статті полягає в проведенні порівняльного дослідження законодавчого доробку та практики впровадження обмежувального припису в зарубіжних країнах, аналізі його законодавчого втілення в Україні та здійсненні оцінки ролі обмежувального припису щодо виконання окремими державами власних міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини.

Виклад основного матеріалу. Однією з характеристик домашнього насильства є його повторюваність. Про це зазначається, наприклад, у пп. 41-43 висновку Консультативної ради європейських прокурорів №12 (2017) «Про роль прокурорів щодо прав потерпілих та свідків у кримінальному процесі», де йдеться про те, що повторні злочини часто ускладнюються ще й агресивною поведінкою правопорушника, емоційною залежністю постраждалого від кривдника та латентністю, тобто прихованістю злочинів, відсутністю свідків [6].

Важливим є також зв'язок між повторюваністю домашнього насильства та типом стосунків між постраждалим і кривдником. Згідно з дослідженням, проведеним в університеті Монмута у 2006 році, з 4424 жертв, які

складали вибірку, 19% (823) були ревіктимізовані – тобто ставали жертвами більше одного разу протягом досліджуваного періоду. З них 68% ставали повторними жертвами один раз протягом року. Незалежно від того, скільки разів постраждали зазнавали повторного насильства, 90% з них ставали жертвами однієї й тієї ж людини. Цікавим моментом того ж дослідження виступає те, що особи, які мають спільних дітей з кривдником, повторно ставали жертвами насильницьких дій майже вдвічі частіше (29% проти 16%) [7]. У цьому контексті обмежувальний припис, запроваджений у національному праві низки зарубіжних країн, який згідно з нещодавнім оновленням профільного законодавства набуває поступової імплементації в Україні, виступає механізмом превенції повторних злочинів.

Так, у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. № 2229-VII, який набрав чинності 07.01.2018 р., обмежувальний припис визначено як «встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи». Його віднесено до спеціальних заходів протидії домашньому насильству. Також у Законі закріплено дефініцію «терміновий заборонний припис» [8].

Різниця між двома приписами полягає насамперед у їх меті. Так, обмежувальний припис покликаний захистити постраждалу особу від повторного акту домашнього насильства, тоді як терміновий заборонний припис є засобом швидкого реагування, що застосовується у випадку наявності безпосередньої загрози життю жертви. Відмінність також полягає у терміні дії різних приписів: обмежувальний вноситься на строк від 1 до 6 місяців, у той час як терміновий заборонний – до 10 днів.

Говорячи про зарубіжний досвід застосування відповідного механізму, можна навести приклад *Великої Британії*. У цій країні інструмент носить назву «non-molestation order» і гарантується законом про сімейне право (*Family Law Act*) від 1996 року. Цей припис стосується особистої безпеки, безпеки дітей, життя та здоров'я жертви. Механізмом подібного характеру виступає *occupation order*, який обмежує кривдника у праві проживати у спільному будинку, заходити на прибудинкову територію [8]. Нові зміни до законодавства дозволяють притягнути особу, яка порушила обмежувальний припис, до кримінальної відповідальності [9].

Для того, щоб заявити про необхідність обмежувального припису, постраждала особа може заповнити коротку форму, що міститься на спеціальному сайті [10]. Це дозволяє подати заявку на припис у будь-який час і отримати його у порядку пришвидшеного судочинства. Слід зауважити, що цей сервіс дозволяє і третій особі подати заявку на отримання припису жертвою.

Специфіка механізму обмежувального припису в Британії полягає також у тому, що він може бути використаний як доказ у подальшому судовому процесі, наприклад, щодо вирішення питання опіки над дітьми при розлученні. Навіть той факт, що постраждала особа ніколи не заявляла про насильство до поліції прямо, але отримала обмежувальний припис, слугуватиме серйозним доказом у суді надалі.

Що ж стосується статистики використання відповідного заходу, то у Британії в період з квітня по червень 2017 року було видано 6827 обмежувальних приписів, 91% з них склали *non-molestation orders*, які жертвам отримати простіше. Для порівняння, за той самий період у 2012 році було видано 5405 обмежувальних приписів [11].

Практика застосування обмежувального припису набула поширення і в *Австралії*, де на позначення відповідного механізму використовується термін «*restraining order*» або «*intervention order*». Специфіка законодавчого закріплення інструменту різниться між штатами, приміром, у Західній Австралії використовується перший термін, а у Вікторії – другий [12].

Видання приписів здійснюють магістерські суди. Закони штату Західна Австралія дозволяють проводити слухання за відсутності відповідача, що сприяє пришвидшенню процедури [13]. Прикметною особливістю функціонування інструменту обмежувальних приписів у Австралії є те, що більшість клопотань про його винесення заповнюється поліцією, а не постраждалими [14].

Історично механізм обмежувальних приписів з'явився в Австралії у 1980-х роках як відповідь на недостатній юридичний захист жертв домашнього насильства, особливо жінок. Щодо критики австралійської системи обмежувальних приписів, можна відзначити дослідження Дж. Вангманн (J. Wangmann), у якому зазначається, що суди схильні ігнорувати психологічне насильство, якому піддаються жертви, у винесенні рішень щодо застосування чи не застосування припису [15, с. 706-709].

У цьому контексті досить цікавим видається дослідження Е. Рівз (E. Reeves), у якому аналізується питання використання припису як інструменту у подальших сімейно-правових спорах, жертвами яких часто стають саме жінки, а не чоловіки. Відзначається, що суди надають припису суттєвого значення у питанні поділу майна та опіки над дітьми, тож сім'ї часто опиняються у ситуації, коли той з подружжя, хто першим отримав обмежувальний припис стосовно іншого, виграє і слухання з питань майна та опіки. У дослідженні також висловлюється думка, що часто жертвами такої судової практики стають жінки, зважаючи на те, що чоловіки мають більше можливостей для оплати послуг фахового адвоката, який забезпечує отримання обмежувального припису і його застосування як аргументу в подальшому судовому розгляді справи [16, с. 12-14].

Також на особливу увагу заслуговує висвітлення особливостей врегулювання та еволюції законодавчих засобів боротьби із домашнім насильством у іншій країні системи загального права – Сполучених Штатах Америки. Якщо звернутися до наявних статистичних даних, то протягом життя одна американка з чотирьох переживає досвід домашнього насильства [17]. Також відомо, що більш ніж десять мільйонів осіб стають свідками насильницьких дій у сім'ї в США щороку [18]. Десятьма штатами з найвищим рівнем смертності в результаті домашнього насильства над жінками станом на 2010 рік є Невада, Південна Кароліна, Теннессі, Луїзіана, Вірджинія, Техас, Нью-Мексико, Гаваї, Арізона та Джорджія [19].

На сьогодні правовий доробок США насамперед репрезентується низкою актів законодавчого характеру, що приймалися задля забезпечення належного реагування на нові виклики у сфері протидії домашньому насильству. Так, на федеральному рівні діють три Закони про подолання насильства щодо жінок (Three Violence Against Women Acts – VAWA) від 1994, 2000 та 2005 року. Історично перший з них має на меті подолання домашнього насильства, другий розширює коло потенційних жертв – від родичів до партнерів і співмешканців, а третій передбачає криміналізацію сталкерства (нав'язливого переслідування). Як стало відомо згодом, прийняття цих законодавчих актів посприяло зменшенню кількості нефатальних випадків насильства з боку партнерів на 49,8% [20].

Також діє Закон про попередження насильства у сім'ї та надання допомоги (Family Violence Prevention and Services Act) від 1984 року, яким передбачається фінансування із федеральних коштів допомоги жертвам домашнього насильства та їхнім дітям, що перебувають у сім'ї, шляхом надання притулку та пов'язаної з ним підтримки, запровадження програм щодо запобігання насильству та налагодження роботи відповідних громадських служб, створення цілодобової гарячої лінії, що надає підтримку 170-ма мовами світу [21]. Варто додати, що комплекс законодавчого захисту від домашнього насильства не був би повним без прийняття так званої «поправки Лаутенберга», або Закону про заборону на зброю для осіб, засуджених за вчинення злочину домашнього насильства, від 1996 року, який передбачає заборону перевезення, транспортування, володіння та використання зброї або боєприпасів особами, засудженими за вчинення насильницьких дій у сім'ї, або які перебувають під дією обмежувального припису через вчинення домашнього насильства, що підпадає під критерії, встановлені п. 18 USC § 922 (g). Наразі закон діє у 50-ти американських штатах [22].

Аналізуючи положення наведених законодавчих актів, видається можливим виокремити чотири види обмежувального припису, передбачені ними. Перший – обмежувальний припис проти домашнього насильства, що захищає осіб, які ділять спільний домашній побут та/або є родиною. Другий тип – обмежувальний припис проти актів сексуального насильства, який вступає у дію у випадках, коли акти такого характеру мають місце між особами. Якщо штат особи не передбачає звернення за видачою припису такого характеру, то у такому випадку звернення кваліфікується як припис першого виду. Третій тип – обмежувальний припис проти домагань та сталкерства, що, як і другий вид обмежувального припису не передбачає існування формальних відносин між особами. Особливою умовою є підтверджений поліцією факт вчинення правопорушення [23]. І останній тип – це терміновий обмежувальний припис, який діє лише у 13-ти штатах. Вступає у силу, якщо особі загрожує негайна небезпека із використанням вогнепальної зброї. Порушення обмежувального припису будь-якого типу може кваліфікуватися (залежно від обставин) як самостійний злочин, як проступок або як неповага до суду. Через це поліція має право майже автоматично арештовувати порушника.

Важливим є те, що на Конституційному та федеральному рівні визнаються будь-які обмежувальні приписи, видані за місцем проживання або перебування постраждалої особи. Це забезпечує сталість дії та можливість захисту особи без прив'язки до певної території [24; 25].

Також розвиненою є система обмежувальних приписів у Швеції. Законодавство, що регулює використання механізму, спочатку мало на меті захистити жінок від насильства з боку чоловіків, але у 2011 році сферу застосування відповідних законодавчих інструментів було розширено – вона почала включати не лише жертв жіночої статі [26].

За шведським законом виділяють чотири види обмежувальних приписів: звичайний обмежувальний припис (*kontakt förbud*), обмежувальний припис на спільне проживання (*kontakt förbud avseende gemensam bostad*), розширений обмежувальний припис (*utvidgat kontakt förbud*) та особливо розширений обмежувальний припис (*särskilt utvidgat kontakt förbud*) [27]. У Швеції уповноваженим органом, до якого звертаються за обмежувальним приписом, є прокуратура. Згідно з рекомендаціями, на винесення рішення прокурор має тиждень [28], однак на практиці цей строк може бути довшим.

Обмежувальні приписи є публічними, тобто ухвалені рішення та його мотивувальна частина не є конфіденційною інформацією. Особа, яка потенційно може бути обмежена у контактах з жертвою, має право бути проінформованою щодо обставин, які є приводом для ухвалення відповідного рішення [28]. Водночас дослідження свідчать, що механізм попереднього інформування ускладнює здійснення правосуддя: кривдник дізнається, що на нього подана заяву стосовно застосування припису, і оскільки прокуратурі необхідний час на доказування, кривдник встигає підробити докази, знайти алібі тощо. Відповідно, прокурорам важко віднайти баланс між допомогою постраждалій особі та розслідуванням злочину [29]. В 2016 році у Швеції було видано 3252 приписів, при цьому кількість накладених обмежень з порушенням склала 5098 у тому ж році [30].

Ще однією країною, національним законодавством якої передбачено використання обмежувального припису, є *Південно-Африканська Республіка*, де проблема домашнього насильства є надзвичайно актуальною, оскільки згідно з опитуванням Всесвітньої організації охорони здоров'я від 2012 року щомісяця 60 000 жінок і дітей стають жертвами насильницьких дій у сім'ї, що є одним із найвищих показників у світі [31]. Ще до прийняття законодавчих актів, спрямованих на захист від домашнього насильства, у 1995 році організацією *Human Rights Watch* було проведено дослідження, яке показало, що з усіх зареєстрованих випадків вмотивованої агресії 30% становили ситуації, опосередковані застосуванням насильства щодо жінки в сім'ї [32]. Згодом, у 1996 році, було прийнято Конституцію Південно-Африканської Республіки, яка вперше проголосила свободу будь-якої особи від усіх форм насилля, що виходять від публічних або приватних джерел (ст. 12, п.1(с)) [33]. Саме застосування обмежувального припису регулюється Законом про домашнє насильство № 116 від 1998 року. Відповідно до цього Закону, обмежувальним приписом є наказ суду, який зобов'язує зловмис-

ника припинити жорстоке поводження з особами, які поділяють спільний з ним життєвий простір [34]. Припис такого типу доступний особам в усіх типах стосунків, наприклад, його можна отримати тим, хто перебуває у зареєстрованому відповідно до встановленої національним законодавством процедури шлюбі, одностатевим парам, неодруженим співмешканцям, людям, які заручені або перебувають в тривалих стосунках, і членам сім'ї.

Відповідно до Закону, аби отримати обмежувальний припис, зацікавлена особа має звернутися до магістратського суду. Для здійснення такої дії наявність адвоката не є обов'язковою. Відповідне звернення розглядається у межах прискореного провадження, але на час слідства потенційна жертва все одно користується тимчасовим захисним приписом (ст. 5(2)) [34]. Подання заяви не обов'язково має бути здійснено безпосередньо постраждалою особою, якщо мова йде, наприклад, про неповнолітню особу. Від її імені заява може бути подана одним із батьків, іншими членами родини, спонсорами, соціальними працівниками або вчителями. За запитом потерпілої сторони на підставі обмежувального припису до особи, стосовно якої його застосовано, можуть вживатися додаткові примусові заходи у вигляді конфіскації вогнепальної зброї, тимчасової заборони знаходитися в місці спільного проживання, виплати екстреної грошової допомоги на користь потерпілого (ст. 7) [34]. У випадку недотримання порушником порядку обмежувального припису, потерпілий може звернутися до поліції із запитом на ордер про арешт (ст. 8) [34].

Проблематика домашнього насильства залишається вкрай актуальною і в Японії. Так, дослідження Бюро з питань гендерної рівності Японії від 2018 року продемонструвало, що приблизно одна жінка із трьох зазнавала насильства у будь-якому вигляді від партнера, а одна жінка із семи зазнавала або зазнає насильства регулярно [35]. Загалом, першим кроком до подолання домашнього насильства в Японії став переклад японською у 1980 році посібника «Зупинення сексуальних домагань», який вийшов у США на шість років раніше [36, с. 2]. Згодом (у 1992 р.) дослідницька група щодо питань насильства з боку чоловіків і партнерів звернула свою увагу на питання домашнього насильства, що стало початком зацікавлення активних соціальних груп [37].

У 1995 році на Четвертій жіночій конференції в Пекіні група активісток зі 180-ти країн світу підписала угоду, в якій вказано, що насильство над жінками є проблемою, яка вимагає першочергового вирішення на законодавчому рівні [38]. Приблизно 500 жінок з Японії взяли участь у Пекінській конференції, після чого почали створюватися перші приватні притулки, де жінки, постраждали від домашнього насильства, могли тимчасово перебувати, отримати психологічні консультації та підготуватися до налагодження самостійного життя. Пекінська конференція вплинула не тільки на сприйняття явища домашнього насильства громадянським суспільством, але й на японський уряд, який включив питання ліквідації всіх форм насильства над жінками до свого Плану гендерної рівності 2000 року і започаткував Спеціальну комісію з питань насильства проти жінок у 1996 році.

Відповідні напрацювання Пекінської конференції та Спеціальної комісії в наступному заклали підґрунтя для розробки й ухвалення профільного законодавчого акту. На сьогодні механізм застосування обмежувального припису врегульовано на підставі Закону про запобігання партнерському насильству та захист жертв домашнього насильства від 1 квітня 2001 р. З 1 жовтня 2003 р., із упровадженням відповідних законодавчих новацій, визначення партнерського насильства було розширено й включає психологічне, сексуальне та фізичне насильство, передбачає збільшення тривалості обмежувального припису з 2-х тижнів до 6-ти місяців. При цьому дія обмежувального припису поширюється не лише на одного з подружжя, але й на розлучених осіб і на співмешканців, незалежно від статі.

Закон надає окружним судам компетенцію накладати 6-місячні обмежувальні приписи щодо осіб, які вчиняють домашнє насильство, та засуджувати порушників на строк до одного року позбавлення волі або накладати штрафи до 9,153\$ (1 мільйон ієн) [39]. Тим не менш, особа, що подає завідомо неправдиве повідомлення про домашнє насильство, може бути оштрафована на суму до 800\$ (близько 100 000 ієн).

Заява на видання обмежувального припису подається за місцем реєстрації потенційного відповідача. Рекомендованим є попереднє звернення до Центрів підтримки жертв домашнього насильства, адреси яких можна знайти у режимі *он-лайн* на сайті Національного Бюро з питань гендерної рівності Японії, і лише після цього – до найближчого відділення Агентства національної поліції [40].

Існує особливість видання обмежувального припису іноземним резидентам, які не є громадянами Японії, але мають «партнерську візу», що також називається «віза утримання». Видання обмежувального припису з відмежуванням проживання від японської родини на строк до 6-ти місяців у певних випадках може слугувати підставою для анулювання візи такого типу.

Якщо звертатися до практики Малайзії, то обмежувальний припис було введено на тлі численних досліджень щодо поширеності домашнього насильства. Так, у Малайзії 39% жінок старше 15-ти років, які були опитані, зазнавали негативного фізичного впливу з боку партнерів [41]. Дослідження в амбулаторній клініці «University Malay Medical Centre» (UMMC) показало, що одна з семи пацієток, які звертаються до клініки, мають травми, спричинені насильницькими діями в сім'ї [42, с. 1].

У 2017 році у зв'язку з недостатньою ефективністю Закону про домашнє насильство (*Domestic Violence Act*) 1994 року було прийнято Поправку (*Domestic Violence Amendment Bill*), яка деталізувала дію Закону та посилювала покарання за його порушення. Тому з 2017 року притягнути до відповідальності можна не лише чоловіків, але й жінок, а також передбачено відповідальність за вчинення домашнього насильства при будь-якому виді відносин між особами, включаючи відповідальність за залякування та погрози неправомірним привласненням майна.

Акт 1994 року не закріплював механізму обмежувального припису, передбачаючи лише можливість застосування тимчасового захисного

припису [43]. Ситуація радикальним чином змінилася лише із запровадженням законодавчих новацій 2017 року, завдяки яким обмежувальний припис поступово набув широкого застосування. Наразі тимчасовий обмежувальний припис використовується з моменту подання заяви до поліції та до закінчення судового розгляду [44], своєю чергою обмежувальний припис застосовується на підставі вироку суду. Варто додати, що новий акт уперше належним чином врегулював момент закінчення терміну дії обох видів припису.

Навіть на тлі передових національних законодавчих доробків у відповідній сфері, екстраординарними видаються положення малайзійського Закону про домашнє насильство, якими передбачена можливість застосування так званого екстреного обмежувального припису. Він може бути виданий за дві години після звернення постраждалої особи та діє протягом наступних семи днів. Такий припис передбачає захист постраждалої особи від насильства або його загрози, а також передбачає захист безпечного місця проживання від наближення кривдника. Якщо припис не був дотриманий, то кривдник може бути засуджений до обмеження волі строком до двох років та/або штрафу до 1209\$ (5000 малайзійських рингїтів) (Р. 3) [44]. Також суд може зобов'язати особу-кривдника пройти курс реабілітації, але на це має погодитись потерпіла сторона (Р. 8) [44]. Положеннями Закону також передбачається можливість виселити кривдника зі спільного місця проживання та забезпечити жертву правом ексклюзивного володіння спільним майном (Р. 6(4)) [43]. Для зручності звернення жінок, які зазнали домашнього насильства, було створено цілодобову «гарячу лінію», що надає безкоштовні консультації та допомагає в оформленні обмежувального припису.

Аналізувати обмежувальний припис і його використання необхідно і в контексті дотримання державами їх зобов'язань, передбачених міжнародними договорами. Є очевидним, виходячи з правових норм розглянутих країн, що обмежувальний припис може використовуватися як ефективний спосіб захисту від домашнього насильства. Саме незабезпечення ефективного захисту стало предметом рішення Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок у справі «А.Т. проти Угорщини» (А. Т. v. Hungary) від 26.01.2005 року. Комітет дійшов висновку, що Угорщині бракує ефективних інституційних механізмів, які могли б забезпечити належний захист жінок від домашнього насильства (п. 9.4) [45]. На момент розгляду скарги національне законодавство Угорщини не передбачало можливість застосування механізму обмежувального припису, що стало підставою для ухвалення Комітетом рекомендації, яка серед іншого констатувала доцільність запровадження відповідного інструменту як дієвого засобу протидії насильству в сім'ї. Зазначені пропозиції були частково враховані при ухваленні в 2009 році профільного закону, який утім відзначається обмеженою сферою застосування, оскільки не наділяє гарантіями захисту від ймовірних актів насильства неодружених партнерів [46], тоді як заявниця в зазначеній справі проживала з кривдником у незареєстрованому шлюбі.

Що стосується Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, то зважаючи на практику Європейського суду з прав людини,

застосування обмежувального припису не тільки не порушує передбаченого ст. 8 Конвенції права на повагу до приватного життя, а навпаки, сприяє його належному захистові. Так, у справі «А. проти Хорватії» (A. v. Croatia) від 14.10.2010 р. національний суд відмовив заявниці у протидії переслідуванням з боку її чоловіка, мотивувавши рішення відсутністю безпосередньої загрози життю. Своєю чергою на підставі оцінки наявних даних ЄСПЛ дійшов висновку, що державою-відповідачем не було вжито достатніх заходів задля гарантування безпеки і недоторканності заявниці, відтак встановивши порушення ст. 8 Конвенції (п. 75-80) [47].

Нагальність впровадження державами-учасницями належних законодавчих та інституційних заходів щодо впровадження обмежувальних приписів безпосередньо передбачено Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11.05.2011 р., а саме – статтями 52-53 [48]. Таким чином, цей міжнародний акт прямо акцентує увагу на важливості обмежувального припису для захисту постраждалих від домашнього насильства, зобов'язуючи держави запроваджувати відповідний механізм у національних правопорядках.

Висновки. Порівняльний аналіз законодавства держав у сфері протидії домашньому насильству дає можливість стверджувати про дієвість механізму обмежувальних приписів як інструменту превенції ревіктимізації осіб, постраждалих від насильницьких дій у сім'ї. Його виникнення та використання насамперед пов'язано з практикою країн англо-американської правової сім'ї, однак на сьогодні видається можливим стверджувати про поступове загальне визнання ефективності обмежувальних приписів, зважаючи на імплементацію механізму до національних правопорядків низки держав, незалежно від їхньої регіональної належності та рівня соціально-економічного розвитку.

Ефективність і необхідність механізму обмежувальних приписів визнана у тому числі на рівні Організації Об'єднаних Націй і Ради Європи, що підтверджується рішеннями Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок і практикою ЄСПЛ; зобов'язання щодо впровадження національного законодавства стосовно застосування обмежувального припису передбачено і Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами.

Водночас відповідний механізм не позбавлений недоліків, серед яких ігнорування судами психологічної шкоди від домашнього насильства, відсутність системи взаємного визнання обмежувальних приписів державами, лімітованість заходів щодо забезпечення жертв домашнього насильства безпечним помешканням і ефективними засобами правового захисту.

Специфіка законодавчої регламентації застосування приписів, так само як їх види, відрізняється в різних країнах, однак загалом інструмент характеризується як такий, що поряд з іншими правозахисними заходами утворює комплекс правових інструментів, здатних забезпечити ефективне реагування держав на виклики, пов'язані з протидією домашньому насильству.

Говорячи про перспективи України стосовно дієвого впровадження механізму, слід зазначити, що важливим є врахування найбільш конструктивного досвіду держав, де подібний інструмент відзначається тривалою практикою застосування. Загалом крок щодо введення обмежувальних приписів у національне законодавство є позитивним і відповідає європейським та світовим стандартам захисту прав людини.

Список літератури

1. OSCE-led Survey on Violence Against Women - Main Report. OSCE. 2019. URL: <https://www.osce.org/secretariat/413237?download=true> (date of access: 25.10.2019).
2. Preventing and Combating Violence against Women. Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/violence-against-women#> {"16800 160" : [0]} (date of access: 25.10.2019).
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 5. Ст. 35.
4. Турлова Ю. Обмежувальний припис стосовно кривдника як спеціальний захід щодо протидії домашньому насильству. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2018. №4/2 (58). С. 20-31.
5. The official journal of the Midwestern Criminal Justice Association. URL: <https://www.tandfonline.com/toc/rjcj20/current> (date of access: 25.10.2019).
6. The role of prosecutors in relation to the rights of victims and witnesses in criminal proceedings: Consultative Council of European Prosecutors Opinion, 30.11.2017 р. № 12 (2017). URL: <https://rm.coe.int/opinion-no-12-on-the-role-of-prosecutors-in-relation-to-the-rights-of-168076fd32> (date of access: 25.10.2019).
7. Marie M. Victim/Offender Contact and Repeat Domestic Violence Victimization. *Journal of Crime and Justice*. 2006. №29. P. 51-68.
8. Family Law Act. 1996. UK Public General Acts. Chapter 27. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/27/section/42> (date of access: 25.10.2019).
9. Nicola Harwin. Putting a Stop to Domestic Violence in the United Kingdom: Challenges and Opportunities. *Violence Against Women*. 2006. Vol. 12. Issue: 6. P. 556-567.
10. National Centre for Domestic Violence. URL: <https://www.ncdv.org.uk/> (date of access: 25.10.2019).
11. Richardson K. L., Speed A. K. Restrictions on legal aid in family law cases in England and Wales: creating a necessary barrier to public funding or simply increasing the burden on the family courts? *Journal of Social Welfare and Family Law*. 2019. Vol. 41. Issue 2. P. 135-152.
12. Youth Law Australia. URL: <https://yla.org.au/> (date of access: 25.10.2019).
13. Interim Family Violence Restraining Order guide. Legal Aid Western Australia. URL: <https://www.legalaid.wa.gov.au/resources/self-help-kits-and-guides/interim-family-violence-restraining-order-guide> (date of access: 25.10.2019).
14. Family violence data portal. Crime Statistics Agency. Victorian State Government. URL: <https://www.crimestatistics.vic.gov.au/family-violence-data-portal> (date of access: 25.10.2019).
15. Wangmann J. Incidents v. context: How does the NSW protection order system understand intimate partner violence? *Sydney Law Review*. 2012. Vol. 34(4). P. 695-719.
16. Reeves E. Family violence, protection orders and systems abuse: views of legal practitioners. *Current Issues in Criminal Justice*. 2019. Published online: 16.10.2019. DOI: 10.1080/10345329.2019.1665816
17. Tjaden P., Thoennes N. Extent, Nature, and Consequences of Intimate Partner Violence: research report. *US Department of Justice, Office of Justice Programs*. 2000. P. 62.
18. National Statistics. National Coalition Against Domestic Violence. URL: <https://ncadv.org/statistics> (date of access: 25.10.2019).

19. When Men Murder Women: An Analysis of 2009 Homicide Data. The Violence Policy Center. 2011. URL: <http://www.vpc.org/studies/wmmw2011.pdf> <http://www.vpc.org/studies/wmmw2011.pdf> (date of access: 25.10.2019).
20. The Violence Against Women Act of 2005 Summary of Provisions. National Network to End Domestic Violence. 2011. URL: <https://web.archive.org/web/20111216044215/http://nnedv.org/docs/Policy/VAWA2005FactSheet.pdf> <https://www.thegreenbook.info/summit/documents/policysup1.pdf> (date of access: 25.10.2019).
21. Laws on Violence Against Women. Office on Women's Health, Office of the Assistant Secretary for Health, U.S. Department of Health and Human Services. URL: <https://www.womenshealth.gov/relationships-and-safety/get-help/laws-violence-against-women> (date of access: 25.10.2019).
22. Restrictions on the Possession of Firearms by Individuals Convicted of a Misdemeanor Crime of Domestic Violence. Criminal Resource Manual. The United States Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/jm/criminal-resource-manual-1117-restrictions-possession-firearms-individuals-convicted> <https://www.justice.gov/jm/criminal-resource-manual-1117-restrictions-possession-firearms-individuals-convicted> (date of access: 25.10.2019).
23. Mindlin J., Reeves L. Rights and Remedies: Meeting the Civil Legal Needs of Sexual Violence Survivors. The National Crime Victim Law Institute. Portland. 2005. P. 186.
24. Unites States of America: Constitution. 17.09.1787. Art. 4. URL: <https://constitution.findlaw.com/article4.html> https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm (date of access: 25.10.2019).
25. Full faith and credit given to protection orders. Unannotated Title 18. Crimes and Criminal Procedure. United States Code. URL: <https://codes.findlaw.com/us/title-18-crimes-and-criminal-procedure/18-usc-sect-2265.html> <https://codes.findlaw.com/us/title-18-crimes-and-criminal-procedure/18-usc-sect-2265.html> (date of access: 25.10.2019).
26. Restraining Orders. The Swedish National Council for Crime Prevention Report (2015:3). English Summary. Stockholm. 2015. P. 24. URL: https://www.bra.se/download/18.3e68a7df14d334859aa203/1431499747181/2015_3_Restraining_orders.pdf (date of access: 25.10.2019).
27. Lagom kontakt förbud. Justitie departementet L5. 28.05.1988. URL: <https://lagen.nu/1988:688#P24> (date of access: 25.10.2019).
28. Kontakt förbud: en handbok. Aklagarmynd igheten. Utvecklings centrum Göteborg. 2019. P. 131. URL: <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/handbocker/handbok-kontaktforbud.pdf> (date of access: 25.10.2019).
29. Strand S., Fröberg S., Storey J. Protecting victims of intimate partner violence: Swedish prosecutors' experiences of decision-making regarding restraining orders. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 2018. Vol. 19. Issue 2. P. 170-186.
30. Baseline report by the Government of Sweden on measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence. 04.09.2017. Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence. P. 88. URL: <https://rm.coe.int/state-report-on-sweden/168073fff6> (date of access: 25.10.2019).
31. World report on violence and health: summary. World Health Organization. Geneva, 2002. P. 54. URL: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf (date of access: 25.10.2019).
32. Violence Against Women in South Africa: State Response to Domestic Violence and Rape. Human Rights Watch. New York, 1995. URL: <https://www.hrw.org/reports/1995/Safricawm-02.htm> <https://www.hrw.org/legacy/reports/1995/Safricawm-02.htm> (date of access: 25.10.2019).
33. Constitution of the Republic of South Africa, 18.12.1996, № 108. Government Gazette. 1996. № 17678. Vol. 378. P. 1-147.

34. Domestic Violence Act, 20.11.1998 р. № 116. URL: <http://www.justice.gov.za/legislation/acts/1998-116.pdf><http://www.justice.gov.za/legislation/acts/1998-116.pdf> (date of access: 25.10.2019).
35. Survey on Violence between Men and Women. Gender Equality Bureau. Cabinet Office. Japan, November 2018. URL: <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/meetings/2018/tokyo-globalforum-genderstat/Presentation/5e>. Japan – Survey on violence between men and women.<https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/meetings/2018/tokyo-globalforum-genderstat/Presentation/5e.%20Japan%20-%20Survey%20on%20violence%20between%20men%20and%20women.pdf> (date of access: 25.10.2019).
36. Kanoko Kamata. The Case of the Domestic Violence Movement in Japan. *The Asia-Pacific Journal*. 2018. Vol. 16. Issue 21. № 1. URL: <https://apjpf.org/-/Kanoko-Kamata/5211/article.pdf> (date of access: 25.10.2019).
37. Yachiyo Sudo. Domestic Violence and the Research of Social Work: A Standpoint of Researching. *Journal of Women and Social Work*. 2002. Vol. 4. P. 25-40.
38. Weldon L. S. When Protest Makes Policy: How Social Movements Represent Disadvantaged Groups. University of Michigan Press, 2011. P. 231.
39. Law for the Prevention of Spousal Violence and the Protection of Victims. Committee on Society of Cooperative Way of Life House of Councilors. Japan. URL: https://www.wcwonline.org/pdf/lawcompilation/Japan-prevention_violence.pdf (date of access: 25.10.2019).
40. 配偶者暴力相談支援センターの機能を果たす施設一覧 (List of facilities that function as spouse violence consultation support center). URL: <http://www.gender.go.jp/e-vaw/soudankikan/pdf/center.pdf>(date of access: 25.10.2019).
41. Abdullah R., Raj-Hashim R., Schmitt G.: Battered Women in Malaysia: Prevalence, Problems and Public Attitude. A summary report of Women's Aid Organization. Malaysia's national research on domestic violence. Kuala Lumpur, Women's Aids Organization. 1995. URL: http://www.wao.org.my/Domestic+Violence_37_5_1.htm (date of access: 25.10.2019).
42. Othman S., Mat Adenan N. A. Domestic violence management in Malaysia: A survey on the primary health care providers. *Asia Pacific Family Medicine*. 2008. Issue 2. DOI: <https://doi.org/10.1186/1447-056X-7-2> (date of access: 25.10.2019).
43. Domestic Violence Act: Laws of Malaysia, 24.06.1994. № 521. Online Version of Updated Text of Reprint. URL: http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/LOM/EN/Act_521_-_Domestic_Violence_Act_1994.pdf<http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/LOM/EN/Act%20521%20-%20Domestic%20Violence%20Act%201994.pdf> (date of access: 25.10.2019).
44. Domestic Violence (Amendment) Act: Laws of Malaysia, 15.09.2017. № A1538. URL: [http://110.4.45.16/~wccpenan/01important/laws/Domestic-Violence-\(Amendment\)-Act-2017.pdf](http://110.4.45.16/~wccpenan/01important/laws/Domestic-Violence-(Amendment)-Act-2017.pdf)(date of access: 25.10.2019).
45. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Communication №: 2/2003, Ms. A. T. v. Hungary, 26.01.2005. URL: https://www2.ohchr.org/english/law/docs/Case2_2003.pdf(date of access: 25.10.2019).
46. Hungary: Domestic violence, including in Roma communities; legislation, including implementation; state protection and support services, particularly on Miskolc, Debrecen and Budapest (2016-July 2018). *Canada: Immigration and Refugee Board of Canada*. 22.08.2018. URL: (date of access: 25.10.2019).
47. Case of A. v. Croatia (Application № 55164/08). Council of Europe: European Court of Human Rights. Judgment, 14.10.2010. URL: <https://rm.coe.int/16805a320f> (date of access: 25.10.2019).
48. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Відкрита для підписання в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р. Видавництво «К.І.С.», 2014. С. 81. URL: https://www.e.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Pocket_Convention_210.pdf.pdf (дата звернення: 25.10.2019).

Стаття надійшла до редакції 01.11.2019 р.

Я. С. Бенедик

Институт управления и права

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого,
кафедра публичного права

ул. М. Брайчевского (Металлистов), 17, Киев, 03057, Украина

Я. Т. Желдак, М. Е. Попович

международно-правовой факультет

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

ул. Динамовская, 4, Харьков, 61023, Украина

ЭВОЛЮЦИЯ МЕХАНИЗМА ОГРАНИЧИТЕЛЬНОГО ПРЕДПИСАНИЯ КАК СРЕДСТВА ЗАЩИТЫ ЖЕРТВ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Резюме

Статья посвящена сравнительному анализу подходов зарубежных государств к регламентации правовых и институциональных механизмов имплементации ограничительных предписаний как к инструменту предупреждения и противодействия домашнему насилию. Делается вывод, что несмотря на существенные различия в подходах к регулированию механизма ограничительных предписаний, воплощенных в национальных законодательствах исследуемых государств, механизм в целом демонстрирует высокую степень эффективности как в отношении пресечения, так и касаясь предупреждения ситуаций насилия в семье. В статье акцентируется внимание на подходах к дифференциации ограничительных предписаний в зависимости от особенностей законодательного закрепления соответствующего механизма в национальных правовых системах рассматриваемых государств, обозначаются их специфические черты, в частности, целевая направленность, субъекты и процедура применения. Авторы также выделяют отдельные недостатки, присущие инструменту ограничительного предписания, обращают внимание на отсутствие механизма взаимного признания государствами постановлений о применении рестриктивных мер, что в перспективе может отрицательно сказываться на действенности международного сотрудничества в вопросах борьбы с домашним насилием. Дается обобщенная характеристика международно-правовым инструментам в сфере противодействия домашнему насилию и насилию в отношении женщин, концептуальной роли механизма ограничительных предписаний в контексте выполнения международно-правовых обязательств, исходящих из соответствующих актов, анализируется практика международных судебных и квази-судебных институций в отношении исследуемых вопросов.

Ключевые слова: домашнее насилие, ограничительное предписание, временное ограничительное предписание.

Ya. S. Benedyk

Institute of Management and Law
of Yaroslav Mudryi National Law University,
The Department of public law
M. Braychevskogo (Metalistiv) str., 17, Kyiv, 03057, Ukraine

Ya. Zheldak, M. Popovych

International Law Faculty
of Yaroslav Mudryi National Law University
Dynamivska str., 4. Kharkiv, 61023, Ukraine

**THE EVOLUTION OF RESTRAINING ORDERS MECHANISM
AS A MEAN OF PROTECTING VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE
IN FOREIGN COUNTRIES**

Summary

The article is devoted to a comparative analysis of the approaches of foreign countries to the regulation of legal and institutional mechanisms concerning the implementation of restraining orders as a tool of prevention and combating domestic violence. It is concluded that despite significant differences in approaches to regulating the mechanism of restraining orders embodied in the national laws of the studied states, the mechanism as a whole demonstrates a high degree of effectiveness both concerning the combating and prevention of situations of domestic violence. The article focuses on approaches to differentiating restraining orders depending on the specifics of legislative regulation of the corresponding mechanism in the national legal orders of the states under consideration; their specific features are indicated, in particular, target orientation, subjects and application procedure. The authors also highlight some of the shortcomings inherent to the restraining orders tool, draw attention to the lack of a mechanism for states' mutual recognition of restriction measures, which could negatively affect the effectiveness of international cooperation in combating domestic violence. A generalized description is given to international legal instruments in the field of combating domestic violence and violence against women, the conceptual role of the mechanism of restraining orders in the context of fulfilling international legal obligations arising from the relevant acts. The practice of international judicial and quasi-judicial institutions in the respective field is analyzed.

Key words: domestic violence, restraining order, temporary restraining order.